

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Directoraat-generaal
Bedrijfsleven & Innovatie**
Directie Digitale Economie

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000
T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6100 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Datum 2 oktober 2020
Betreft Beantwoording vragen ten behoeve van het VAO Telecommunicatie

Ons kenmerk
DGBI-DE / 20235200

Uw kenmerk
2020Z16167

Geachte Voorzitter,

Hierbij stuur ik u de antwoorden op de vragen die gesteld zijn door de leden Van den Berg en Van der Molen (beiden CDA) en Weverling en El Yassini (beiden VVD) ten behoeve van het VAO Telecommunicatie.

Hoogachtend,

mr. drs. M.C.G. Keijzer
Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat

1

Hoe groot was de advertentiemarkt en daarmee inkomsten voor commerciële radio in 2019? Kunt u aangeven wat hierbij de verdeling was tussen grote en kleinere radiostations zoals BNR Nieuwsradio en 100%NL? Kunt u tevens de verdeling aangeven tussen publieke en commerciële omroepen?

Antwoord

De totale radioreclamebestedingen bedroegen in 2019 € 204,6 miljoen¹, zo blijkt uit de rapportage (netto) radioreclame-omzet 2019 van het Radio Advies Bureau (RAB).²

Een exacte verdeling tussen grote en kleinere commerciële stations enerzijds en tussen commerciële en publieke omroepen anderzijds is lastig te geven omdat het hier om bedrijfsvertrouwelijke informatie gaat. In een rapport van de ACM worden wel marktaandeelen (binnen bandbreedtes) gegeven van de verschillende radiopartijen op de radio-advertentiemarkt. Hieruit blijkt dat Talpa Radio in 2019 een marktaandeel had van 50-60%; Q-music 10-20%; RadioCorp (het moederbedrijf van 100%NL) 0-10%; BNR Nieuwsradio 0-10% en NPO/Ster 10-20%.³

2

Klopt het dat door corona de advertentie-inkomsten in de radiomarkt aanzienlijk zijn gedaald? Zo ja, kunt u aangeven met welk percentage? Is hier een discrepantie tussen de publieke en commerciële omroepen?

Antwoord

In diverse media wordt melding gemaakt van een daling van de radioreclamebestedingen in het eerste half jaar van 2020 (ten opzichte van diezelfde periode in 2019) met circa 30%. Hierbij kan worden opgemerkt dat de daling in de maanden maart en april 2020 aanzienlijk groter was dan in de eerste twee maanden van 2020. Inmiddels gaat het weer iets beter met de reclamemarkt en het perspectief voor de tweede helft van het jaar lijkt positief.⁴

Voor de landelijke publieke omroep geldt dat door afnemende mediabestedingen vanwege de coronacrisis en wegvallende evenementen de advertentie-inkomsten op *tv, radio en online*⁵ volgens de Ster met 26% zijn gedaald in het eerste half jaar van 2020 ten opzichte van 2019.⁶

Uit het bovenstaande blijkt dat zowel de commerciële radiostations als de publieke omroep in het eerste half jaar van 2020 geconfronteerd zijn met een daling van advertentie-inkomsten maar dat er ogenschijnlijk geen sprake is van een grote discrepantie tussen beide segmenten.

¹ Het betreft hier zowel spot als non-spot radioreclame (zoals branded content). De spotomzet bedraagt ongeveer € 190 miljoen; de non-spotomzet bedraagt ongeveer € 15 miljoen.

² <https://www.telecompaper.com/nieuws/omzet-uit-radioreclame-groeide-met-43-procent-in-2019--1324489>

³ ACM-advies inzake voorgenomen veiling DAB+ frequentieruimte, 12 mei 2020, p. 11.

⁴ <https://www.adformatie.nl/media/radioreclame-omzet-daalt-30-procent-eerste-halfjaar>

⁵ Het betreft hier een dalingspercentage van het totaal voor tv, radio en online. Er is geen uitsplitsing voor radio gemaakt.

⁶ <https://www.ster.nl/nieuws/persbericht-halfjaarcijfers-ster-2020/>

3

Klopt het dat de verwachting is dat tot eind 2021 de advertentie-inkomsten in de radiomarkt niet op het oude niveau zullen komen? Zo ja, waar is deze verwachting op gebaseerd en hoeveel procent lager valt de markt dan naar schatting uit?

Antwoord

SEO Economisch Onderzoek (SEO) heeft in het kader van haar quick scan voor een noodverlenging van de commerciële radiovergunningen radiopartijen bevraagd over hun prognoses.⁷ Radiostations geven aan dat prognoses maken voor 2020 als geheel of zelfs 2021 koffiedikkijken is gezien de onzekerheid over Covid-19 en de afbouw (of herinvoering) van maatregelen tegen de verspreiding van het virus. De stations beschouwen de eigen prognoses dan ook als ruwe schattingen.

Een aantal stations geeft aan te verwachten dat 2021 ongeveer gelijk zal zijn aan 2020. Er is ook een 'stroming' die uitgaat van licht herstel. Deze stations verwachten dat 2021 beter zal zijn dan 2020 maar nog steeds minder dan 2019. Een of twee stations geven aan te verwachten dat 2021 *bé*ter zal zijn dan 2019. Deze verwachting komt echter primair voort vanuit de verwachting dat men in staat zal zijn marktaandeel te winnen.

Dit beeld correspondeert vrij goed met enkele andere bronnen, aldus SEO. Nielsen gaat uit voor een krimp van de netto mediabestedingen van 22% in 2020.⁸ Deze prognose wordt echter niet verbijzonderd naar radio.

In een interview geven Nederlandse media-ceo's te kennen uit te gaan van een krimp met 10 tot 20%, waar aanvankelijk gevreesd werd voor een terugval met 40%. Zij houden er rekening mee dan het herstel twee tot drie jaar kan duren.⁹ PWC maakt specifiek voor radio melding van een negatief effect op de korte termijn, maar verwacht op de langere termijn een terugkeer naar historische trends.¹⁰

4

Klopt het dat radiostations, waaronder BNR Nieuwsradio, vanwege misgelopen advertentie-inkomsten corona personeel heeft moeten ontslaan? Is dit ook het geval geweest bij de publieke omroep?

Antwoord

Uit berichten in de media maak ik op dat BNR Nieuwsradio inderdaad banen heeft geschrapt.¹¹ Ook bij Talpa Network (waar Talpa Radio onderdeel van uitmaakt) zijn werknemers ontslagen. Talpa heeft daarbij overigens aangegeven geen

⁷ *Quick scan Noodverlenging commerciële radiovergunningen*, SEO Economisch Onderzoek, augustus 2020.

⁸ <https://www.adformatie.nl/media/netto-mediabestedingen-dalen-naar-verwachting-dit-jaar-met-2>.

⁹ <https://www.adformatie.nl/media/herstel-advertentiemarkt-kan-tot-3-jaar-duren>.

¹⁰ PwC (2020). *Likely Impact of COVID-19 on the Dutch Media Industry*. May 2020.

¹¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/08/25/blr-schrapt-twintig-banen-vanwege-teruggelopen-inkomsten-door-corona-a4009732>

gebruik te maken van de NOW-regeling of enige andere vorm van overheidssubsidie.¹²

Voor zover mij bekend zijn er bij de publieke omroep tot dusver geen (gedwongen) ontslagen gevallen.

5

Op welke wijze verhoudt de 19 miljoen euro subsidie die de publieke omroep heeft ontvangen vanwege corona zich tot de advertentie-inkomsten voor de publieke omroep en hoe hebben deze inkomsten zich als gevolg van de coronacrisis ontwikkeld?

Antwoord

De € 19 miljoen die is toegekend aan de landelijke publieke omroep is ter dekking van onvermijdelijk gestegen kosten voor de uitvoering van zijn publieke taak als gevolg van de coronamaatregelen, en komt ten goede aan de gehele landelijke publieke omroep (dat kan zowel tv, radio als online betreffen). Op deze manier worden de programmering en de publieke taak op peil gehouden. De subsidie is dus niet gelinkt aan (verminderde) advertentie-inkomsten.

De totale advertentie-inkomsten (voor tv, radio en online) die door de Ster aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zijn afgedragen, bedroegen in 2019 € 173 miljoen.¹³ Voor de ontwikkeling van de advertentie-inkomsten in 2020 wordt verwezen naar het antwoord op vraag 2.

De advertentie-inkomsten van de publieke omroep gaan overigens niet rechtstreeks naar de publieke omroep maar lopen via de begroting van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). De Tweede Kamer wordt zoals gebruikelijk in het jaarverslag van OCW geïnformeerd over de realisatie van deze inkomsten.

6

Van welke steunmaatregelen hebben commerciële omroepen gebruik kunnen maken? Is dat gebeurd en zo ja, hoeveel steun hebben zij ontvangen vanuit welke pakketten?

Antwoord

Er is een aantal verschillende steunmogelijkheden waar commerciële radiostations gebruik van kunnen maken. Zo is er de mogelijkheid om uitstel bij de Belastingdienst aan te vragen alsmede uitstel tot betaling van toezichtskosten bij Agentschap Telecom. Een aantal radiostations heeft hier gebruik van gemaakt.

Een belangrijke maatregel is de NOW-regeling (Tijdelijke Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid). Uit berichten in de media kan opgemaakt worden dat een aantal landelijke en regionale radiostations hier gebruik van heeft

¹² <https://www.rtlnieuws.nl/economie/bedrijven/artikel/5114731/talpa-john-de-mol-werknemers-ontslagen-draconische-maatregelen>

¹³ Jaarverslag Ster: https://www.ster.nl/media/2ssmp5p5/ster-jaarverslag_2019.pdf

gemaakt (o.m. de bedrijven achter 100%NL, Sublime en RadioNL.¹⁴ Van Talpa Network (eigenaar van Radio 538, Sky Radio, Radio Veronica en Radio 10) is bekend dat zij geen beroep heeft gedaan op de NOW-regeling (zie ook het antwoord op vraag 4).

In de quick scan van SEO wordt ingegaan op een aantal overheidsmaatregelen dat zich richt op de kredietverlening aan bedrijven (zie hoofdstuk 4). Het gaat dan over de BMKB-C (verruimde Borgstelling Midden- en Klein Bedrijf), GO-C (Garantie Ondernemersfinancieringsregeling), KKC (Klein Krediet Corona), COL-regelingen (voor Startups en Scale-ups) en de financiële steun van Qredits (microkredieten). SEO gaat ook in op de (on)geschiktheid van deze regelingen voor de radiosector. Zoals ik mijn brief bij de quick scan van SEO aangeef, ben ik bereid te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om specifiek voor de commerciële radiosector, en specifiek voor die vergunninghouders voor wie dit het meest dringend opgaat, de huidige kredietmaatregelen te verruimen.

7

Klopt het dat er de afgelopen jaren veel rechtszaken gevoerd zijn op initiatief van partijen die niet in aanmerking komen of zijn gekomen voor een frequentievergunning? Kunt u de aantallen over de afgelopen vijf jaar in kaart brengen?

Antwoord

Nieuwkomers hebben met name handhavingsverzoeken ingediend bij Agentschap Telecom. Als een handhavingsverzoek wordt gehonoreerd is er voor de nieuwkomer geen reden om naar de rechter te stappen. Nieuwkomers¹⁵ hebben in de periode 2015-2020 in totaal drieëntwintig handhavingsverzoeken ingediend bij Agentschap Telecom. Die handhavingsverzoeken zagen meestal op meerdere FM-vergunningen. Bestaande vergunninghouders hebben in de periode 2015-2020 vijftien handhavingsverzoeken ingediend.

Tabel 1. Handhavingsverzoeken bij AT (2015-2020)

Jaar	Aantal
2015	Nieuwkomers: 2 Best. partijen: 2
2016	Nieuwkomers: 2 Best. partijen: 8
2017	Nieuwkomers: 3 Best. partijen: 4
2018	Nieuwkomers: 7 Best. partijen: 0

¹⁴ <http://radio.nl/821344/deze-radiostations-kregen-financiële-coronahulp-van-overheid>

¹⁵ Met nieuwkomers wordt hier bedoeld partijen die nog niet beschikken over een vergunning voor bijvoorbeeld de FM, maar wel interesse hebben deze te verkrijgen.

2019	Nieuwkomers: 2 Best. partijen: 0
2020	Nieuwkomers: 7 Best. partijen: 1
Totaal	Nieuwkomers: 23 Best. partijen: 15

In de onderstaande tabel is het aantal bezwaren en beroepen, inclusief hoger beroepen, opgenomen die zien op commerciële radio-omroep. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen nieuwkomers en bestaande partijen.¹⁶

Tabel 2. Totaal aantal bezwaar- en (hoger)beroepszaken (2015-2020)

Jaar	Bezwaar	Beroep	Hoger beroep	Totalen p.j.
2015	nieuwkomers: 8 best. partijen: 13	nieuwkomers: 1 best. partijen: 0	nieuwkomers: 0 best. partijen: 3	nieuwkomers: 9 best. partijen: 16
2016	nieuwkomers: 6 best. partijen: 8	nieuwkomers: 3 best. partijen: 6	nieuwkomers: 0 best. partijen :0	nieuwkomers: 9 best. partijen: 14
2017	nieuwkomers: 2 best. partijen: 59	nieuwkomers: 1 best. partijen: 36	nieuwkomers: 2 best. partijen: 18	nieuwkomers: 5 best. partijen: 113
2018	nieuwkomers: 17 best. partijen: 5	nieuwkomers: 2 best. partijen: 8	nieuwkomers: 0 best. partijen: 2	nieuwkomers: 19 best. partijen: 15
2019	nieuwkomers: 4 best. partijen: 1	nieuwkomers: 6 best. partijen: 1	nieuwkomers: 2 best. partijen: 3	nieuwkomers: 12 best. partijen: 5
2020 t/m sept	nieuwkomers: 4 best. partijen: 14	nieuwkomers: 0 best. partijen: 4	nieuwkomers: 0 best. partijen: 0	nieuwkomers: 4 best. partijen: 18
Totaal	141	68	30	239

8

Klopt het dat er de afgelopen jaren veel rechtszaken gevoerd zijn over de voorwaarden van frequentievergunningen en vermeende overtredingen daarvan? Kunt u de aantallen over de afgelopen vijf jaar in kaart brengen?

Antwoord

¹⁶ Onder een bestaande partij wordt verstaan een houder van een frequentievergunning voor bijvoorbeeld de FM.

Zie het antwoord op vraag 7. Dat antwoord heeft betrekking op *alle* procedures over commerciële radio-omroep die door bestaande partijen of nieuwkomers gevoerd zijn.

In de periode 2015-2020 zijn er 52 procedures geweest bij de Rechtbank Rotterdam en het College van Beroep voor het bedrijfsleven over de *voorwaarden verbonden aan commerciële FM-vergunningen* en over *sanctiezaken*. Dit aantal betreft alleen de zaken waarin de rechtbank of het College van Beroep voor het bedrijfsleven ook uitspraak heeft gedaan en bijvoorbeeld niet ingetrokken zijn.

9

Klopt het dat de laatste veiling in 2003 was, mede op verzoek van een potentiële bidder welke uiteindelijk niet meedeed aan de veiling? Hoe hoog waren de kosten voor het organiseren van deze veiling, ook al deed de potentiële bidder uiteindelijk niet mee?

Antwoord

De voorzieningenrechter van de Rechtbank Rotterdam heeft op verzoek van de Vereniging Veronica¹⁷ in 2002 aan de toenmalige bewindspersoon de opdracht gegeven de FM-vergunningen te veilen. Kort gezegd omdat er binnen het wettelijk kader alleen gekozen kon worden voor een veiling en een verlenging niet meer mogelijk was.¹⁸ Mede op verzoek van de Tweede Kamer is daarna de keuze gemaakt om de FM-vergunningen te verdelen door middel van een vergelijkende toets met een financieel bod en hiertoe is het Frequentiebesluit gewijzigd om dit mogelijk te maken. De voorzieningenrechter van de Rechtbank Rotterdam heeft met de beleidswijziging ingestemd.¹⁹ De Vereniging Veronica heeft uiteindelijk niet meegedaan aan die vergelijkende toets.²⁰ Aan de vergelijkende toets hebben overigens wel veel andere nieuwkomers meegedaan - zowel voor de landelijke als voor de niet-landelijke vergunningen - en die nieuwkomers hebben ook vergunningen gewonnen.

In de kamerbrief van 10 september 2003 is uitgebreid ingegaan op de kosten van de uitgifte in 2003, waaronder de kosten voor de veiling/vergelijkende toets.²¹ De kosten voor de voorbereiding van een veiling en een vergelijkende toets bedroegen circa € 7,4 miljoen in de periode 1998-2003. In deze kosten zijn verwerkt de voorbereiding van de verdeling omdat er werd gewisseld van instrument (dubbele kosten voor het ontwikkelen van een veiling en een vergelijkende toets) en de vergelijkende toets werd verricht door een externe commissie.

10

Wat is nu de penetratiegraad van DAB-plus?²² Hoe is dat in andere landen, zoals België, Duitsland, Zweden en Zwitserland? Kunt u aangeven in hoeverre deze

¹⁷ Niet te verwarren met de houder van de vergunning voor kavel A2 waarop tegenwoordig door Talpa het programma Radio Veronica wordt uitgezonden.

¹⁸ ECLI:NL:RBROT:2002:AE5810

¹⁹ ECLI:NL:RBROT:2002:AE8741.

²⁰ ECLI:NL:RBROT:2003:AF8574

²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 24 095 nr. 151.

²² Digital Audio Broadcasting (DAB)

penetratiegraad verschilt van eerder gedane voorspellingen of ramingen? Wat is de verwachte ontwikkeling van de penetratiegraad van DAB-plus tot aan 2030?

Antwoord

De penetratiegraad van digitale radio-ontvangers in huishoudens is een indicatie voor het succes van digitale radio. Voor het bepalen van deze indicator wordt gebruik gemaakt van het jaarlijkse onderzoek *ICT gebruik van huishoudens en personen* van het CBS. De Kamer wordt hier jaarlijks over geïnformeerd in het jaarverslag van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Uit het jaarverslag 2019 blijkt dat de penetratiegraad in 2019 15% van de huishoudens bedroeg.²³ Het streven is dat deze indicator uiteindelijk oploopt tot 35% in 2022 (het jaar dat de huidige vergunningen voor landelijke commerciële radio aflopen).

De penetratiegraad is niet voor alle gevraagde landen beschikbaar. Wel kan aansluiting worden gezocht bij cijfers van een aantal andere landen, zoals gepubliceerd door WorldDAB.²⁴ WorldDAB noemt penetratiecijfers van 88% voor Noorwegen (waar inmiddels de FM is afgeschakeld), 65% voor het Verenigd Koninkrijk, 23% voor Duitsland, 13% voor Frankrijk en 4% voor Italië. WorldDAB rapporteert voor Nederland overigens een hoger cijfer (24% in 2020).

Tot slot kan nog worden opgemerkt dat de verwachting is dat de penetratiegraad van DAB+ in de gehele Europese Unie de komende jaren flink zal toenemen als gevolg van de Europese verplichting om alle autoradio's in nieuwe auto's te voorzien van digitale (ether)radio-ontvangst.

11

Wat is het verwachte tijdspad dat FM in Nederland wordt uitgeschakeld? Welke factoren zijn daarbij van invloed?

Antwoord

Er is op dit moment nog geen concreet tijdspad om de FM in Nederland af te schakelen. Wel zal de Commissie-Don, conform haar taakopdracht, zich ook uitlaten over het afschakelen van frequentieruimte voor analoge radio.

In 2017 heeft onderzoeksbureau Dialogic in opdracht van het Ministerie van EZK onderzoek gedaan naar de voor- en nadelen van het afschakelen van analoge radio. Ook hebben zij gekeken naar een realistische termijn hiervoor.²⁵ Dialogic concludeert dat de alternatieven voor de FM vanaf 2022 steeds belangrijker zullen worden. Zowel de positieve als de negatieve impact van afschakeling zullen dalen in de periode tot circa 2032. Een realistische, natuurlijke termijn voor afschakeling ligt derhalve (grofweg) tussen 2027 en 2032, aldus Dialogic.

Een belangrijke factor die volgens Dialogic een rol zal spelen bij het afschakelen van de FM is in hoeverre alternatieve distributievormen voor de lineaire radio zoals DAB+, internet (vast en mobiel) en de digitale kabel de rol van de analoge

²³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 35470 XIII, nr. 1, tabel 5.

²⁴ https://www.worlddab.org/public_document/file/1320/WorldDAB_Infographic_Q2_2019_A4_with_sources_FINAL_ONLINE_ENGLISH_24_06_2020.pdf?1593019907%20%20

²⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 24095, nr. 423.

FM zullen overnemen, hetgeen zich op een gegeven moment zal vertalen in een afnemend luistergebruik van de FM waardoor het voor de radiostations niet langer kostenefficiënt zal zijn om de relatief dure FM-netwerken in de lucht te houden.

Andere aspecten en aandachtspunten die een rol spelen bij het afschakelen van de analoge radio zijn volgens Dialogic: het ruim van te voren aankondigen van de afschakeling bij het publiek, het stimuleren van digitale radio DAB+, het zoeken van een alternatieve bestemming voor de FM-Band, het opbouwen van alternatieve kanalen voor de communicatie bij calamiteiten (ook in tunnels) en voorlichting geven over de afschakeling van TMC (een verkeers-/navigatiesysteem dat wordt meegestuurd met het FM-signaal).²⁶

12

Wanneer komt het advies van de commissie-Don? Op welke termijn worden de uitkomsten van de quick scan naar de stand van de radiomarkt verwacht?

Antwoord

Het advies van de commissie-Don zal naar verwachting begin oktober gereed zijn. Ik zal het advies dan zo snel mogelijk aan uw Kamer sturen.

De quick scan naar een noodverlenging van de commerciële radiovergunningen uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek is inmiddels gereed en heb ik – voorzien van mijn reactie – aan uw Kamer gestuurd.

²⁶ *Argumenten en impact bij een zinvolle afschakeling van analoge radio-etherdistributie via FM en AM*, Dialogic, Utrecht, 2017, p. 82-83.